

Bijlage staatsexamen HAVO

2026

tijdvak 1
maandag 11 mei
09.00 – 10.00 uur

Maatschappijleer

College-examen schriftelijk

Bronnenboekje

Tekst 1 Jonge muziek liefhebbers

Werp één blik om je heen en je ziet jongeren in de hele EU naar muziek luisteren en ook meebewegen op de maat.

5 Maar wist je dat de sterke internationale concurrentie waarmee jonge artiesten te maken krijgen slecht kan zijn voor de muzikale diversiteit?

10 Artiesten kunnen wel een duwtje in de rug gebruiken en het Europese publiek verdient een rijk en divers muziekaanbod. Daarom krijgen

15 vijf opkomende artiesten dankzij de Music Moves Europe Awards, een EU-prijs voor hedendaagse popmuziek, de kans om door te breken

20 binnen en buiten de EU. De winnaars mogen optreden op het ESNS-festival (Eurosonic Noorderslag) en ontvangen financiële steun om op tournee

25 te gaan en hun promotiekosten te dekken. Daarnaast is er het platform voor Europese muziek Liveurope, een

30 samenwerkingsverband van 22 concerthallen in de EU dat is opgericht om het Europese

publiek kennis te laten maken met muziek uit andere EU-landen. Tot dusver heeft

35 Liveurope meer dan 3500 concerten gesteund. Kleine concerthallen zijn van cruciaal belang voor een rijke en

40 gevarieerde muziekscène. Daarom ondersteunt de EU hun onderlinge samenwerking zodat ze van elkaar kunnen leren, een nieuw publiek

45 kunnen bereiken en artiesten nieuwe kansen kunnen bieden. Voor jonge opkomende talenten in de klassieke muziek is Classical Futures Europe

50 opgericht. Dit initiatief, dat door de EU wordt gefinancierd, geeft artiesten de kans om in grote concertzalen op te treden. Het Jeugdorkest van de Europese

55 Unie helpt klassieke musici bij hun muzikale ontwikkeling en de start van hun carrière. Het orkest dankt zijn bestaan aan het Europees Parlement en

60 bestaat uit jonge muzikanten uit alle landen van de EU. Het gaat met zijn klassieke en moderne repertoire regelmatig op wereldtournee.

Tekst 2 Haan in mand

Is het dierenleed als een haan drie dagen lang opgesloten in een mand 18 meter hoog aan een mast wordt gehangen?

- 5 Twee dierenorganisaties menen van wel, de minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LNVN) denkt dat dit wel
- 10 meevalt.
- En de haan draagt bij aan het behoud van cultureel immaterieel erfgoed, vindt de
- 15 minister: zijn hoge positie is onderdeel van het feest Kallemooi, een traditie die elk jaar met Pinksteren wordt gevierd op Schiermonnikoog. De haan symboliseert de
- 20 vruchtbaarheid. Hij is de avond vóór Pinksteren uit een kippenhok gestolen door een lid van de Kallemooi Commissie, in een mand gestopt en aan
- 25 een mast de hoogte in gehesen. Het dier krijgt water en brood mee en na bezwaren van de Dierenbescherming, enkele jaren geleden, ook een
- 30 camera om te zien of het goed met hem gaat. Op dinsdag, 'derde pinksterdag', wordt de mast naar beneden gehaald en de haan in optocht
- 35 teruggebracht naar de eigenaar.
- De rechter heeft deze week geoordeeld dat minister Femke Wiersma (LNVN) een nieuw
- 40 besluit moet nemen over de haan van Kallemooi, door mogelijke overtredingen bij het opsluiten van de haan opnieuw te beoordelen. Eerder heeft de
- 45 minister een zogeheten handhavingsverzoek

afgewezen, dat was ingediend door Comité Dierenhulp en House of Animals

- 50 Foundation.
- Volgens de twee organisaties wordt de haan 'ernstig en zonder redelijk doel in zijn welzijn aangetast'. Als bewijs
- 55 legden ze verklaringen van deskundigen voor, maar de minister nam die niet mee in de afwijzing. De twee organisaties maakten bezwaar tegen die
- 60 afwijzing en toen ook dat werd afgewezen gingen ze in beroep bij de rechter, het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb).
- 65 Tijdens de rechtszaak gaf het ministerie toe dat de haan niet volledig zijn natuurlijke gedrag kan vertonen in de mand. Zo kan hij geen zandbad nemen, niet op stok gaan om te slapen en er is geen contact met
- 70 soortgenoten. Maar de minister ziet, vanwege de korte periode dat de haan in de mand zit en omdat er toezicht is van een
- 75 dierenarts, geen reden om handhavend op te treden. Het CBb oordeelt dat de minister geen zorgvuldig
- 80 onderzoek heeft gedaan naar de gestelde overtredingen: ze volstond met een telefoontje naar de dierenarts die tijdens het Kallemooifeest toezicht zou
- 85 houden op de haan en liet de deskundigenverklaringen ten onrechte buiten beschouwing. Ze moet haar werk daarom opnieuw doen, en deze keer
- 90 zorgvuldiger. De rechter geeft haar acht weken voor het nemen van een nieuw besluit.

Tekst 3 Het lesprogramma 'Wie grijpt in?'

De studenten Öznur Senyurt en Corey Schuck staan met 'Wie grijpt in?' voor de klas. Dat lesprogramma gaat over de rechtsstaat en over wat jongeren zelf kunnen bijdragen aan veiligheid.

Het mooiste moment tijdens de lessen die hij gaf voor Wie grijpt in? Dat was aan het eind van een les over de rechtsstaat, zegt Corey Schuck (20 jaar, studeert rechten in Utrecht). Leerlingen hadden in een spelvorm zelf een rechtsstaat ontworpen, met een Grondwet en vijf grondrechten. Daarna had de klas erover gesproken. Aan het eind zei een leerling: 'Wow, wat is het moeilijk om vrijheid van meningsuiting te hebben én dan niet te mogen discrimineren.' Corey: "Toen had ik een trots momentje: jij begrijpt het!"

Het illustreert het doel van Wie grijpt in. Het lesprogramma brengt leerlingen van middelbare scholen en mbo-scholen kennis bij over rechtsstaat en strafrecht. Maar het vergroot ook het bewustzijn en het besef dat elke burger kan ingrijpen.

Zelf leren ze ook veel van hun bijbaantje voor Wie grijpt in. Öznur: "Ik leefde eerst in een bubbel waarin iedereen hetzelfde dacht: diefstal is strafbaar, en bepaalde dingen doe je gewoon niet. Het was een eyeopener voor me dat jongeren naar bepaalde

vraagstukken heel verschillend kunnen kijken en dat het er in levens van jongeren heftig aan toe kan gaan. Dat mensen op een bepaalde manier denken, komt vaak wel ergens vandaan.

Als je weet hoe je met die jongeren in gesprek kunt gaan – onder meer door hen vragen te stellen – kan je erachter komen waarom ze bepaalde gedachten hebben. Ik heb gezien hoe jongeren denken en hoe makkelijk ze ook weer van gedachte kunnen veranderen." Dat geldt voor Corey ook. "De wet is slechts één factor die bepaalt hoe mensen zich gedragen. Dat diefstal niet mag, betekent niet dat het niet gebeurt. Deze jongeren staan aan het begin van een ontwikkeling waarin zij zelf normen en waarden inkleuren. Wij zien en merken waar hun gedachten vandaan komen. In de derde les die elke klas krijgt, komt altijd een officier van justitie mee. De leerlingen vragen de officier het hemd van het lijf: welke auto officieren rijden, hoeveel ze verdienen, en wat hun heftigste zaak was. Je ziet dat hun verhalen de gedachten van jongeren ook beïnvloeden."

Öznur: "Je ziet ook nog wat anders. Eerst zien leerlingen een officier alleen als een functionaris die een straf eist. Aan het eind van de les is de officier een mens geworden."

Tekst 4 WW-uitkeringen in Zeist, Urk, Heerlen en heel Nederland

De groep mensen die een WW-uitkering krijgt loopt uiteen van zo'n 0,5 op Urk tot 3 procent in Heerlen. Vorige maand ontving 5 1,7 procent van de beroepsbevolking in Zeist een werkloosheidsuitkering. Daarmee is het aandeel ontvangers van zo'n uitkering betrekkelijk laag: 10 tijdens de laatste piek in coronatijd kreeg nog 5,5 procent van de beroepsbevolking een werkloosheidsuitkering. Dat blijkt uit cijfers die uitkeringsinstantie 15 UWV donderdag heeft gepubliceerd over de eerste maand van dit jaar.

Tekst 5 Meer mensen een WW-uitkering in Groningen, toch is nieuw personeel moeilijk te vinden

"In januari steeg het aantal mensen met een WW-uitkering in Groningen. Dat maakt het Uitvoeringsinstituut 5 Werknemersverzekeringen (UWV) bekend. Toch blijkt uit hun onderzoek dat 6 op de 10 werkgevers moeite heeft met het vinden van nieuw personeel. De 10 helft van de vacatures blijft moeilijk te vervullen. De onderzoekers denken dat de ... P... en de ...Q... de voornaamste redenen zijn voor het moeilijk 15 vervullen van de vacatures."

In januari verstrekte het UWV 6.457 WW-uitkeringen in de provincie Groningen. Dat zijn 551 20 (9,3%) meer dan in december en 432 (+7,2%) meer dan in januari vorig jaar. Het UWV wijst naar een kwakkelende economie als oorzaak. In de wintermaanden is 25 er minder werkgelegenheid in onder andere bouw, horeca en landbouw. Daarom stijgt de WW elk jaar in deze periode.

30 Ondanks de stijging is het aantal WW-uitkeringen vergeleken met de afgelopen jaren laag. Dat komt omdat de arbeidsmarkt nog steeds krap is. In de sectoren zorg 35 & welzijn, detailhandel en onderwijs is het aantal werkgevers dat verwacht dat het moeilijker wordt om personeel te vinden het grootst. Deze sectoren zijn sterk 40 aanwezig in Groningen.

Volgens het UWV zetten werkgevers die kampen met personeelskrapte vooral in op het 45 behoud van personeel. Ook spannen ze zich extra in om nieuw personeel te vinden. Zo werven ze bijvoorbeeld op een andere manier of passen ze de functie-eisen aan. Uit het onderzoek blijkt 50 dat werkgevers er het minst vaak voor kiezen om het werk anders te organiseren als ze te maken krijgen met personeelskrapte. Als 55 ze dit wel doen dan doen ze dat vooral door medewerkers breder in te zetten en door het efficiënter maken van werkprocessen.

